

ЗБІРКА УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ ГОЛОСІНЬ

Голосіння / Упоряд. І. Коваль-Фучило
[наук. ред. Л. Іваннікова]; НАН України, ІМФЕ
ім. М. Т. Рильського. – К., 2012. – 792 с. +
компакт-диск

Рецензована збірка голосінь – книжка, на яку давно чекали дослідники української народної культури, адже від часу публікації плачів, котру здійснили видатні народознавці Іларіон Свенціцький “Похоронні голосіння” та Володимир Гнатюк (“Похоронні звичаї та обряди”) [див.: 2], минуло століття; видання присвячене саме цій події.

На сьогодні здійснено кілька спроб видання текстів зазначеного жанру, проте вони так і не були завершені.

Історію запису й публікації голосінь упорядник тому, кандидат філологічних наук, науковий співробітник відділу фольклористики Ірина Коваль-Фучило докладно описує в передмові “Українські голосіння: історія фіксації і локальні особливості побутування”. Довідуємося, що збирання цього жанру обіймає понад півторастолітній період – від 1840-х рр. і до наших днів. Свого часу голосіння записували такі відомі вчені, як Володимир Шухевич, Філарет Колесса, Володимир Гнатюк, Климент Квітка, Оскар Кольберг, Казимир Мошинський, Олена Курило, Володимир Харків, Світлана Толстая, Валентина Харитонова та багато інших збирачів народної словесності. Їхні імена згадано у спеціальному розділі – “Записувачі українських народних голосінь” (754-761).

Видання має складну структуру, зумовлену специфікою поданого в ній матеріалу. На початку вміщено вже згадану передмову упорядника. Далі – основна частина роботи – власне тексти й мелодії голосінь (понад сто нотних розшифровок). Збірку поділено на чотири частини: наддніпрянська, поліська, бойківсько-опільська та гуцульсько-подільська голосильні традиції. У межах цих розділів тексти вміщено за хронологічним принципом зі збереженням колекцій записувачів. Такий підхід – новаторський і навіть дещо несподіваний, принципово відмінний од традиції впорядкування текстів за

адресатом голосіння (за матір’ю, батьком, сином тощо). Він здійснений на підставі текстового аналізу мотивів голосінь. Упорядник стверджує, що “підставою для такого поділу є, по-перше, наявність у тексті голосіння відповідних мотивів, їх специфічна вербалізація, популярність, характерна для регіону, і, по-друге, поширеність у регіоні певних різновидів жанру голосінь” (31). Переконливим аргументом для такого висновку були б карти із відповідними позначеннями, які б унаочнили й виявили етнографічні межі поширення певних мотивів і різновидів голосінь.

Едиційний підхід до редагування текстів продовжує традицію, започатковану першим томом п’ятитомного видання українських народних дум, яку підготував колектив відділу фольклористики ІМФЕ [6]: тексти, які вже були опубліковані, подано за першодруком, зі збереженням правопису видання (усього 561). Корективи стосуються лише синтаксичних знаків, написання часток і великої літери. Те ж стосується текстів голосінь, віднайдених І. Коваль-Фучило в рукописних архівах. Важливо і слушно, що у випадках, коли упорядникові вдалося відшукати рукописи опублікованих голосінь, вміщено саме рукописний запис.

Видання містить 658 текстів, які опубліковано вперше. Для укладення книжки було використано матеріали таких архівів: Наукові архівні фонди рукописів і фонозаписів ІМФЕ; Інститут рукопису Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського НАН України; Державний архів Вінницької

області; Рукописний архів Інституту народознавства НАН України (м. Львів); Архів Проблемної науково-дослідної лабораторії музичної етнології при кафедрі музичної фольклористики Львівської національної музичної академії ім. Миколи Лисенка; Поліський архів відділу етнолінгвістики і фольклору Інституту слов'янознавства Російської академії наук (м. Москва); Рукописний архів Навчально-наукової лабораторії етнології Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету. У залученні до наукового дискурсу цих матеріалів – основна цінність рецензованої праці, оскільки до скарбниці українського народознавства внесено чимало малодоступних, а то й невідомих голосінь.

Вагомий і важливий із музикознавчого погляду доданий до книжки компакт-диск із аудіозаписами виконання голосінь у живому побутуванні й на замовлення. На плиті вміщено музичні фіксації Осипа Роздольського, Олени Богданової, Надії Ковальчук, Юрія Рибака й Андрія Вовчака, Ірини Коваль-Фучило.

Упорядниця здійснила значну пошукову роботу з виявлення опублікованих й архівних текстів, до того ж сама відчутно збагатила колекцію українських голосінь, оскільки зафіксувала майже дві сотні текстів цього складного для запису жанру. Вражає значний обсяг поданого матеріалу – 1219 зразків, записаних в усіх регіонах України, а також на етнічних українських землях у Польщі, Білорусі, Російській Федерації (1840-і рр. – 2012 р.). Навіть фахівця-фольклориста дивує перелік різновидів голосінь, репрезентованих у виданні. Отже, крім похоронних, маємо тут поминальні, оказіональні, рекрутські, пародійні, сороміцькі, вторинні

(метафоричні) форми цього жанру. Чи не вперше у виданнях фольклорних матеріалів принципово зазначено, які саме серед опублікованих голосінь зафіксовано під час живого виконання (про це подано пояснення у передмові): “Перший принциповий момент, відповідно до якого формувалась запропонована в цьому виданні систематизація, стосується контексту фіксування голосіння. Отже, усі подані тут тексти діляться на дві групи – записані на замовлення слухача і зафіксовані в живому побутуванні. Цей поділ відображено у змісті: поруч із назвами голосінь другого типу в дужках зазначено живе виконання <...> Таких текстів значно менше, ніж тих, що належать до першої групи. Вони суттєво відрізняються від текстів, записаних на замовлення” (27).

Видання оснащено відповідним науковим апаратом, а саме передмовою, коментарями, в яких подано інформацію про українську голосильну традицію (для зручності використання коментарі вміщено одразу після тексту), “Обліковою таблицею записів голосінь”, що відображає хронологічну динаміку записів, географічним покажчиком, укладеним за алфавітним порядком областей із зазначенням району й села фіксації голосіння, іменним покажчиком, переліком умовних скорочень.

Вітаю всіх шанувальників народного слова із виходом цього видання, яке збагатило не лише українську, а й слов'янську фольклористику. Висловлюємо сподівання, що упорядниця найближчим часом підсумує свої багатолітні наукові студії про голосіння [див.: 2-5] і підготує до друку монографію, присвячену цьому унікальному жанрові української усної народної творчості.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Етнографічний збірник*. – Львів, 1912. – Т. 31, 32. – 426 с. (спарений том).
2. *Коваль-Фучило И.* Восточнославянские причитания: особенности передачи (взгляд изнутри традиции) // *Заједничко у словенском фолклору: Зборник радова / Урядник Л. Раденкович*. – Београд, 2012. – С. 321-334.
3. *Коваль-Фучило И.* Украинские похоронные причитания: современное восприятие и трансформация бытования (на материале экспедиции 2008 г. в Закарпатье) // *Материалы Второго Всероссийского конгресса фольклористов. Сб. докладов*. – М.: Гос. респ. центр русского фольклора, 2012. – Т. 4. – С. 120-134.
4. *Коваль-Фучило И.* Голосіння в контексті похоронного ритуалу // *НТЕ*. – 2000. – № 1. – С. 33-45.
5. *Коваль-Фучило И.* Українські похоронні голосіння: генеза і поетика: Дис... канд. філол. наук. – Львів, 2000. – 223 арк.

6. *Українські народні думи: У 5 т. – К.: ІМФЕ НАН України, 2009. – Т. 1. Думи раннього козацького періоду / Упоряд.: М. Дмитренко, Г. Довженок (тексти), С. Грица (мелодії); передм.: М. Дмитренка, С. Грици; статті, коментарі, примітки Г. Довженок, А. Ясенчук, Т. Шевчук, О. Шалак, Н. Пазяк, І. Кімакович; за заг. ред. М. Дмитренка, С. Грици; відп. ред. Г. Скрипник]. – 856 с.*

Отримано 17 січня 2013 р.

*Оксана Шалак
м. Київ*

